

ЗА РОЛЯТА НА КОНГРЕГАЦИЯТА И КТИТОРИТЕ В ИЗГРАЖДАНЕТО НА КАТОЛИЧЕСКАТА ХРАМОВА МРЕЖА В БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПРЕЗ XV–XVII ВЕК

Хитко Вачев

ON THE ROLE OF THE CONGREGATION AND BENEFACTORS IN THE CONSTRUCTION OF A CATHOLIC CHURCHES' NETWORK IN THE BULGARIAN LANDS IN THE 15TH – 17TH CENTURIES

Hitko Vachev

Abstract: *The study focuses on the role of the Sacred Congregation for the Faith and the various donors in the funding of the construction of Catholic churches in the Bulgarian lands in the 15th – 17th centuries.*

Key words: *Congregation, church, bishop, Catholics, donor.*

Упражняването на католическия християнски култ в българските земи през XV–XVII в. е неразривно свързано с необходимостта от съответни култови сгради. Тяхното изграждане е пряко зависимо от регламентацията на отношенията между османската държава и Католическата църква, които имат своя специфика [Вачев, Х. 2012а, с. 129–130]. В действителност, що се отнася до правото на строеж и ремонт на църкви, положението на българите католици не се различава от това на православните [Милев, Н. 1914, с. 56–57]. Издигането и ремонтът на храмовете са свързани с продължителна процедура през различни официални инстанции, пред които обосновано трябва да се аргументира от страна на християните необходимостта от възстановителни работи [Вачев, Х. 2012б, с. 279–284]. Красноречив пример за това колко трудно е издигането на християнски храм в границите на Османската империя е един откъс от доклад на епископ Петър Богдан, писан през 1640 г.: „*Особеното нещо е, че турците отпускат на евреите да имат синагоги на всички места, гдето се намират, а нам по никакъв начин не дават право да построим църква на ново място, даже да даде човек цяло съкровище, това не е възможно, дори държат против прекия си закон*“ [Димитров, Б. 2009, с. 141].

Важен фактор, който дава отражение върху мащабите на храмовата мрежа и изграждането на постройките, е финансовото обезпечаване на строителните дейности и при обзавеждането на църквите. Средствата за издръжка на Католическата църква в българските земи и на Балканите през упоменатия период се набират по няколко начина – чрез помощи от Свещената конгрегация за

разпространение на вярата, чрез доходи от недвижими имоти на църкви и манастири или от дарения на вярващите. Тук трябва да отбележа, че учредяването на Конгрегацията за разпространение на вярата става през 1622 г. [Тодорова, О. 1997, с. 241]. Тази мощна организация има за цел да координира и направлява усилията на многобройните ордени, заети с мисионерска служба. Конкретно за българските земи тя, както и многобройните дарители, играят много важна роля в изграждането на католическата храмова мрежа. За това свидетелстват наличните документални източници, на базата на които е направено настоящото изследване.

За Никополска епархия е документиран случай, когато със средства на Конгрегацията е финансирана сделка, вследствие на която католическата общност в града отново се сдобива с храм, който поради неизвестни причини за известно време е бил притежание на мюсюлманите. Става дума за църквата „Св. Стефан“ в Никопол, която Свещената конгрегация закупува през 1637 г. посредством един дубровнишки търговец [**Католическата дейност в документи...**, с. 373]. Този акт е засвидетелстван и в една по-късна релация на никополския епископ Антон Стефанов от 1680 г.: *„Там има една къща на църквата, съединена с двора си с една друга къща, и съм слушал от мнозина, че онова място, където се намира пещерата е закупено с пари от тази Свещена конгрегация. И ако е така, това ще го има в актовете на Свещената конгрегация за разпространение на вярата от времето на Климент VIII, щастлива му памет, до Урбан VIII включително“* [**Католическата дейност в документи...**, с. 495].

В наличната документална база липсват каквито и да е било данни църквите в павликянските села, които са обект на католическа пропаганда, да са притежавали имоти [Милев, Н. 1914, с. 90]. Това, от своя страна, означава липса на доходи, чрез които да се финансират строителни и ремонтни дейности по постройките. Към всичко товаказано трябва да се добави, че като цяло павликянското население приоритетно се занимава със земеделие, живее в голяма оскъдица и поради това често напуска селищата си [Вечева, Е. 1988, с. 123]. Отчитайки всичко това, Свещената конгрегация за разпространение на вярата предприема мерки за подпомагане на строителството и ремонта на култовите сгради.

Частична финансова помощ от нейна страна е оказана при строежа на храма „Св. апостоли Петър и Павел“ в с. Петокладенци [Милев, Н. 1914, с. 66]. През 1650 г. никополското духовенство отправя молба до Рим с искане за средства, предназначени за поправка на църквата в с. Ореш [Милев, Н. 1914, с. 134]. В релация на архиепископ Петър Богдан от 1663 г. има сведения за финансовата подкрепа, оказана от Свещената конгрегация за разпространение на вярата при строителството на молитвен дом в разположеното на юг от Балкана католическо селище Давуджево: *„Архиепископът, като се сбoguва с народа*

заедно с мисионера се отпрати към селото на име Давуджево... И тези нямаха църква, нито по-забележително място за служене. Сиятелните отци от Свещената конгрегация за разпространение на вярата, като разглеждали последния доклад на архиепископа, побудени от обичайната си милост, наредиха да се броят на архиепископа, тогава пребиваващ в Рим, 50 скуди от обикновените пари, та при завръщането си да се погрижи на това място да построи църква, поне дървена... Бе доказано от пред архиепископа от свидетели, достойни за вяра, че споменатите католици (освен тяхната ръчна работа, те наистина носеха безплатно камъните и дървения материал) прибавили към петдесете скуди още десет. Изразходиха наистина общо шестдесет за майсторите, т.е. за дърводелците, за работа, желязо и керемидите. Мисионерът най-усърдно се моли, сиятелните отци, предвид тяхната бедност, да наредят да им се върнат десетте скуди“ [**Католическата дейност в документи...**, с. 188–189]. Специално внимание в цитирания откъс заслужава фактът, че освен с безплатния си труд жителите на селището, които са изключително бедни, успяват да съберат помежду си и допълнителна сума, с която да подпомогнат благородното начинание.

Най-отчетливо ролята на Свещената конгрегация за разпространение на вярата по отношение издигането на църковни постройки в българските земи се долавя в католическите селища от северозападните български земи – Чипровци, Копиловец, Клисуре и Железна. Информация за това се съдържа в доклад на софийския католически епископ Петър Солинат, изпратен до Конгрегацията в Рим през 1622 г. В него се казва: „На тези хора някъде построихме манастир, а другаде църква, както в Чипровец, където построихме манастир, в който могат да се настаят значителен брой свещеници с ония средства, които папа Павел V ни даде. В Копиловец построихме църква и манастир със същите средства, дадени ни както за първия в Чипровец. В Железна строихме същото както в Копиловец, и в Клисуре се изгради едно жилище за свещеници и един параклис с приходи, от които могат да живеят свещениците“ [**Католическата дейност в документи...**, с. 21]. Упоменатият в документа папа Павел V е начело на римокатолическата църква в периода от 1605 до 1621 г. и поддържа активни връзки с католиците в българските земи. Инициативата за изграждането на споменатите манастири в Чипровци, Копиловец и Железна принадлежи на епископ Петър Солинат. Точни сведения кога е извършено строителството се съдържат в писмо на антиварския архиепископ Джорджо Бианки от 1637 г. В документа е отбелязано следното: „Първо посетихме манастира „Св. Мария“ в Чипровец и други два манастира, т. е. този в село Железна и манастира в село Копиловец. Тези три манастира са били изградени от, добра му памет, брат Петър Солинат от Босна, софийски владика, преди 33 години и после отново са преизградени с грижата на отците монаси францисканци“ [**Католическата дейност в документи...**, с. 27]. Въз основа на тези

сведения става ясно, че строителството на споменатите обители е започнало около 1604 г. Чипровският манастир е резиденция на Софийската католическа епископия, а този в Копиловец е един от крупните центрове на Католическата църква през XVII в.

В релация на софийския архиепископ от 1663 г. се съдържат важни данни за връзките между жителите на с. Железна и Свещената конгрегация за разпространение на вярата: „*Споменатата църква се нуждае от ремонт, на много места е толкова разтворена и пропукана, че през пролуките на свода влиза светлина и покривът е разцепен на много места, така че свещениците са принудени от страх да служат вън. Сиятелните отци от Свещената конгрегация за разпространение на вярата, като се запознаха с последното посещение или доклада на архиепископа, който тогава беше в Рим, обещаха чрез секретаря да помогнат с една част за ремонта на същата църква, предвид малкия брой на хората и тяхната немотия, но след заминаването на архиепископа от Рим не бе взето никакво решение*“ [**Католическата дейност в документи...**, с. 193–194]. От доклад на архиепископ Стефан Кнежевич, писан през 1679 г., става ясно, че с общите финансови усилия на Свещената конгрегация, от една страна и тези на жителите на селището, от друга, е станало възможно храмът в с. Железна да бъде поправен: „*Тази поправка на църквата бе направена със средства на Свещената конгрегация за разпространение на вярата, като тя отпусна сто скуди по молбата на някогашния монсеньор Деодат, софийски архиепископ, и с други подаяния, сторени от тези бедни християни*“ [**Католическата дейност в документи...**, с. 421]. В същия документ е отбелязана важната, решителна роля, която изиграва Свещената конгрегация за разпространение на вярата по отношение възобновяването на храма „Св. Богородица“ в Чипровци: „*Тази църква е изградена отново почти изцяло с помощта на Свещената конгрегация и с други дарения получени от нашия общ предшественик на име брат Петър Деодат, архиепископ на София, който много скърбеше, като я гледаше рухнала, както беше в продължение на много години, но Господ показа голямо чудо, за да утеша споменатия прелат, като получи разрешение от Османската порта, за да я изгради, въпреки че от страна на великия везир имаше забрана да се строят църкви в неговите владения*“ [**Католическата дейност в документи...**, с. 416]. От други документи става ясно, че за целта Свещената конгрегация дарява сума в размер на 600 римски скуди. Първоначално те са прехвърлени на апостолическия нунций във Венеция, после в Константинопол и едва накрая се озовават в ръцете на императорския резидент. Резидентът, от своя страна, е трябвало да харчи от споменатата сума за получаване на разрешително за строеж на храма [**Католическата дейност в документи...**, с. 338].

За това колко важна роля в организацията на църковния живот и в частност за обзавеждането на храмовете с църковна утвар и богослужебни одежди играе Свещената конгрегация за разпространение на вярата съдим по данните

съдържащи се в доклад на архиепископ Франческо Соимирович от 1666 г. В него се казва следното: „*Споменатите павликяни нямат църкви и където имаше са рухнали и паднали на земята, както ще се каже подробно на съответното място. Нямат свещенически одежди, нито нужните книги, нито литургийници, обредници и други, нито калъпи за правене на причастие, нито икони, кръстове и други отличителни християнски знаци. Папа Павел V, свята му памет, им беше подарил много одежди, чаши и всичко друго необходимо за свещеници, но сега всички са износени и окъсани. В тези парцали е запазен само гербът на папата, както също са запазени в някои селища някои одежди, подарени от монсеньор Илия, добра му памет... Не се учудвайте, Ваши превъзходителства, от многобройните прошения на павликяните, защото те не знаят още добре какво е изповядването на католическата вяра. Искаме най-вече това: да снабдите с необходимите неща църквите и да се погрижите за издръжката на свещениците“ [Католическата дейност в документи..., с. 371]. От документ с по-късна дата научаваме как са се развили събитията впоследствие: „*Всички чаши и патени, които се намират навсякъде в гореканзаните села (освен в Русе и Гърново), са пратени от Свещената конгрегация. Те са от месинг и от всички златото се е изтрило...По всички места кандилниците са напълно почупени и износени; литургийниците са изпокъсани; обредниците, както и илирийските требници, всички са на папа Павел V, щастлива му памет. Покъсани са кърпите, дългите бели ризи, предните покривки на олтарите, одеждите, липсват епитрахили и манипули. Няма нито един месингов кръст, освен един сребърен в Белене. Никъде по гореспоменатите места няма малки съдчета за светите масла. Ето защо са необходими 7 комплекта кандилници от месинг, 7 месингови кръстове, 7 съдчета за светите масла, 7 литургийници, 7 илирийски книги с Евангелието и Посланието, 7 илирийски обредници на езуита отец Кашич, 7 предни покривки, 7 дълги ризи комплект... А относно чашиите и патените: в Белене и Горно Лъжжане имат по две; в другите места само по една, но едната в Лъжжане е разбита. В Никопол и Ореше също са повредени. Така, че онова, което Свещената конгрегация заповяда, ще се направи от тях; няма да е зле обаче от повредените да се направят съдчета за светите места. Необходимо е ония, които не са повредени, да бъдат позлатени, защото, освен че са непристойни, може да се случи нещо много страшно. Свещената конгрегация за разпространение на вярата изпрати не знам колко чаши с патени, литургийници, бревиари, малки обредници, одежди на блажена му памет, монсеньор Соимирович, охридски архиепископ, за да ги раздаде в тези страни според нуждата на местата. Но тъй като го постигна смъртта, тези неща се намират в Чипровския манастир. Затова това се очаква заповедта на Свещената конгрегация. Поради това: Епископът, прострян пред нозете на Ваше свейшество и пред Ваши превъзходителства, най-смирено моли да благово-**

лите да снабдите гореспоменатите места с оная света утвар, необходима за божествения култ, защото от другаде не може да се очаква” [Католическата дейност в документи..., с. 496]. От релация на архиепископ Петър Богдан, писана през 1670 г. става ясно, че в благодарение усилията на Свещената конгрегация за разпространение на вярата са обзаведени с църковната утвар молитвените домове в селата Калачлии и Давуджево: „И отиде в селото на име Калачлии. Тези хора нямат църква, а една къща, подплатена с дърво, отвътре и отвън измазана с кал, достатъчна е за всички... Олтарът е изграден от дърво и има икона на блажената Дева Мария, която Свещената конгрегация през миналите години подари на архиепископа за тази цел. Имат две одежди, мантия от кожа, литургийник и чаша, подарени от същата Свещена конгрегация, дървени свециници, бронзов кръст, евангелие на илирийски, римски обредник и прочие. Отиде до другото село на име Давуджево... Няма църковна покъщнина освен онази, която Свещената конгрегация подари, т.е. две одежди, чаша с патена, една покривка от кожа, литургийник, обредник, дървени свециници, бронзов кръст, дървен олтар, икона на разпятието. Има дървена къща, под чийто покрив има отделно жилище за мисионера и отделно за служене на литургия; построена със средствата на същата Свещена конгрегация“ [Католическата дейност в документи..., с. 325–326].

Специално внимание заслужава обстоятелството, че в събирането на средствата за строеж на храмове особено активна роля играят францисканските монаси. Така например от релация, писана през 1647 г., научаваме за техните действия, свързани със събирането на средства, предназначени за изграждането на църквата в с. Клисуря: „Преди да дойдат францисканците тук църква не е имало. Построена е през 1614 г. с пожертвования и милостини, просени в цялата тая страна“ [Католическата дейност в документи..., с. 100]. Двадесет години по-късно отново благодарение на тяхната активна дейност са реновирани манастирските сгради в същото селище: „До самата църква миноритите обсерванти на св. Франциск построиха със събрани тук-там милостини жилище по-обширно от първото“ [Католическата дейност в документи..., с. 283].

Наред със Свещената конгрегация за разпространение на вярата и францисканските монаси важна роля за изграждане на храмовата мрежа на католическата общност играят и групи от светски лица. От завещанието на Павел Петрович, писано през 1632 г., става видно, че дубровнишките търговци от Шумен отделят средства за поддръжката на храма в Провадия [Вечева, Е. 1982, с. 141]. Пример за колективно ктиторство е начинът, по който се поддържа дубровнишката католическа църква в София. Сведенията, съдържащи се в документ от средата на XVII в., сочат, че храмът е добре обезпечен с църковна утвар и одежди благодарение на дарителството на дубровнишките търговци: „Този параклис има сакристия, достатъчно снабдена от същите търговци с

чаши, с патени от сребро и с всички необходими свещени веци за отслужване на литургиите и за украса на олтарите, така че не се нуждае нито от поправки, нито от други неща“ [**Католическата дейност в документи...**, с. 133]. В доклад от 23 юли 1663 г. на софийския католически архиепископ е казано следното: „В средата на града се намира параклис или църква в чест на очищение Богородично и под същия покрив е и жилището на свещеника. Притежават го и го поддържат дубровнишките търговци. Параклисът се намира сред жилищата на самите търговци, с чиито средства се издържа“ [**Католическата дейност в документи...**, с. 185]. Документи с по-късна дата сочат, че ангажиментите по поддръжката на католическия храм от страна на дубровнишката колония продължават да се изпълняват: „Църквата е достатъчно добре снабдена от споменатите господа във всичко и е достатъчно за тях и за чужденците, които не липсват почти всеки ден, понеже София е търговски град и е на обществения път за Константинопол“ [**Католическата дейност в документи...**, с. 413].

В селищата с католическо вероизповедание на жителите им, са засвидетелствани прояви на колективно дарителство на жителите им, намиращи се в северозападните български земи. С обединените усилия на миряни и църковни дейци храмът в с. Копиловец е обезпечен с църковна утвар и богослужебни одежди. За това свидетелства доклад до Свещената конгрегация за разпространение на вярата, писан през 1667 г. В него се казва следното: „Някога тази църква имаше нищожна свещена покъщнина, но от близко време благочестието на верните я увеличи най-достойно както в сребро, така и в свещенически одежди, а и самите минорити със своето умение прибавиха немалка част за слава на Бога“ [**Католическата дейност в документи...**, с. 280]. С колективни усилия енорияшите от католическото село Клисурса изработват за нуждите на църквата една мантия, един кръст и кадилница от сребро [**Католическата дейност в документи...**, с. 423].

Наред с колективното ктиторство през разглежданата епоха се наблюдават и разнообразни прояви на индивидуално дарителство на храмовете. Тук трябва да отбележа, че специално внимание заслужава личният пример, който дават висши църковни дейци. През 1626 г. кардинал Бандини подарява на дубровнишката католическа църква в Търново картина с изображение на Успение Богородично [**Католическата дейност в документи...**, с. 378]. С писмо, отправено до Свещената конгрегация през 1647 г., архиепископ Петър Богдан моли, с благословията на папата, да му бъде разрешено да направи дарение на манастира в Чипровци. В документа е записано: „Нека знаят Ваши превъзходителства, че аз купих едно лозе за 80 скуди преди три години, което едва плаща разходите, понеже в тези страни няма много качествени вина, а и всеки си има лозе... Моето искане или молба е да ми се даде разрешение, потвърдено от папата, да имам властта или приживе, или при смърт да

оставя това лозе на манастира на Богородица в Чипровец, от който получих всичко, каквото имам и днес се намирам в споменатия манастир, на трапезата на св. Франциск” [Католическата дейност в документи..., с. 42]. Споменатият акт на архиепископа не е еднократен. Двадесет години по-късно, през 1667 г. той прави друго крупно дарение на манастирската обител: „Архиепископът разшири през миналите години със собствени средства малко резиденцията, построена и прикрепена към манастира на предшественика му и там живее, като има от манастира един клирик и един слуга за конете, когото наема на свои разноски“ [Католическата дейност в документи..., с. 289].

Благодарение усилията на католическия свещенослужител отец Мартин е извършен ремонт на храма „Възнесение Богородично“ в Белене. Това е отбелязано в доклада на епископ Петър Богдан от 1640 г.: „Тук има църква направена от дърво, на брега на Дунава, дълга 11 стъпки и широка 6, посветена на Възнесение Богородично и бе подновена и покрита от покойния брат Мартин, който обикаля разни градове и области за милостиня, за да поправи тази църква, както направи“ [Димитров, Б. 2009, с. 141]. Дарител на същия храм е и висш църковен деец – епископ Филип Станиславов. Сведения за извършения от него ктиторски акт има в релацията на никополския епископ Антон Стефанов от 1680 г.: „Белене. Олтарът е от дъски и върху него има една малка икона със светите апостоли Петър и Павел отдолу. Има още една икона на Мадона с младенеца, поръчана от добра му памет, монсеньор Филип, никополски епископ, с неговия портрет отдолу. Има още един олтар, но там не се служи, нито може да се служи. Над него има една икона на блажения Богомил, архиепископ на Гнезно“ [Католическата дейност в документи..., с. 494].

В доклад на софийския католически архиепископ от 1647 г. е отбелязано, че молитвеният дом, издигнат в с. Калачлии, е дело на енорийския свещеник в селото Джакомо Холидей: „На това място са построили една голяма къща според обичая, покрита с плява, с две помещения вътре. Направил я е дон Джакомо Холидей, ученик на Илирийския колеж в Лорето, понастоящем енорийски свещеник в ония села“ [Католическата дейност в документи..., с. 85]. Следвайки примера на свещенослужителите, неизвестен по име християнин строи със собствени средства молитвен дом в с. Хамбарлии: „Един християнин построи до къщата си от плет малка къща, където се служи, когато дойде свещеникът и ние също отслужихме на същото място върху преносим олтар“ [Католическата дейност в документи..., с. 86].

Редица други миряни също правят дарения на храмовете в селищата. През 1516 г. търговецът Лоренцо ди Радано Радованович завещава 500 аспри на дубровнишката католическа църква в София с условие да бъде погребан в нея. Около 40-те години на XVI в. споменатата постройка се нуждаела от поправка и по този повод дубровничанинът Никола Радосалич завещава 10 дуката

[Списаревска, Й. 1975, с. 45]. В завещанието си от 20 декември 1629 г. Джорджо Радо дарява сумата от 1500 аспри, предназначена за направа и поддръжка на църковна постройка в Провадия [Вечева, Е. 1982, с. 126]. В средата на 30-те години на XVII в. дубровнишкият търговец Павел Радишевич откупува за 160 скуди от турците католическата църква в Никопол, която до този момент е била тяхно притежание [Сведения на пътешественици, XIV–XIX век..., с. 70]. Според сведение в доклада на епископ Петър Богдан от 1640 г. отделни християни подаряват църковни вещи на храма „Св. архангел Михаил“ в с. Клисурса: „Имат една одежда и една чаша, тази чаша направи един княз от Кипровац в чест на св. Архангел Михаил, а също и одеждата бе подарена от друг християнин“ [Димитров, Б. 2009, с. 149]. От завещанието на Антонио ди Матео, писано през 1640 г., се разбира, че този дубровничанин, завещава 2000 аспри за позлатяването на олтара „Madonna di santissimo Rossario“ в софийската дубровнишка църква [Сакъзов, И. 1930, с. 40]. Писмен документ от 1647 г. информира за индивидуално дарение, предназначено за храма „Св. Антоний“ в с. Железна: „Една жена направи сега преносима дарохранилница от сребро с позлатена поставка, затворена от двете страни от кристал, най-отгоре със своите лъчи и кръстът и своята поставка, което трябва за шествията и изложение на светото тайнство“ [Католическата дейност в документи..., с. 91]. Една цяла поредица от дарения правят светски лица на църквата „Св. архангел Михаил“ в с. Клисурса. Това, което прави впечатление, е обстоятелството, че дарената църковна утвар е дело на някои от най-известните чипровски златари. В релация на софийския архиепископ от 1647 г. по този повод е отбелязано следното: „Сега една жена от споменато село беше дала да се направи една чаша за причастие от сребро, но не е позлатена. Имат една хубава сребърна позлатена чаша и патената, която направи някога Петър Макизич от Чипровец, княз на Чипровец и един малък кръст от сребро“ [Католическата дейност в документи..., с. 100]. Традицията да се правят дарения на споменатия храм се запазва и през следващите десетилетия: „1670 г. Има една чаша със спукана патена, някога подарена в чест на свети Архангел Михаил от един католик от Чипровец. Има сребърен кръст с малко тегло, пак чаша с патена, изпратена от Свещената конгрегация“ [Католическата дейност в документи..., с. 343]. Последното сведение за ктиторски акт на мирянин, насочен към храма „Св. архангел Михаил“ датира от 1679 г.: „Има пет одежди, една пратена от Свещената конгрегация за разпространение на вярата, с чаша и патена. Един благодетел направи още една чаша“ [Католическата дейност в документи..., с. 423].

Специално внимание заслужава фактът, че местни християни са поръчвали в Италия изработването на църковна утвар, която впоследствие са дарявали на съответния храм. Тази практика е засвидетелствана по отношение на църквата „Св. апостоли Петър и Павел“ в с. Копиловец: „За изложението на

40-те часа има една преносима дарохранителница от сребро направена в Рим, с кръгла поставка, позлатена и от кристал от двете страни, с лъчи наоколо, като един ангел я поддържа над главата, със своя поставка от сребро, направена на разноски на един християнин от този край“ [**Католическата дейност в документи...**, с. 97]. През 1675 г. някой си Петър Иванов оставя известна сума, за да се отслужи литургия за спасение на душата му, както и да се закупят от негово име църковни вещи за русенския молитвен дом [**Вечева, Е.** 1982, с. 152].

На фона на всичко казано дотук твърде любопитна е информацията за финансирането на строителството на църквата в с. Белене. В своята релация от 1666 г. архиепископ Франческо Соимирович отбелязва следното: „Има католическа църква, беше рухнала, но я изгради отново един всемогъщ турчин чрез разноските на тези бедни християни, които му плащат постепенно“ [**Католическата дейност в документи...**, с. 373].

Представените свидетелства категорично сочат, че в резултат на обединените усилия на Конгрегацията за разпространение на вярата, висшите архиереи, монаси, свещеници и миряни е изградена една сравнително пълноценно функционираща мрежа от католически храмове в българските земи през ранните векове на османското владичество.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

Архивни източници/извори

Католическата дейност в документи... – Документи за католическата дейност в България през XVII век. Предговор, съставителство, коментар и превод Борислав Примов, Петър Сарийски, Милчо Йовков. София, 1993. [Dokumenti za katolicheskata deynost v Balgaria prez XVII vek. Predgovor, sastavitelstvo, komentar i prevod Borislav Primov, Petar Sariyski, Milcho Yovkov. Sofia, 1993.]

Сведения на пътешественици, XIV–XIX век... – Пътища и пътешественици XIV–XIX век. Подбор и редакция Светла Гюрова. София, 1982. [Patishta i pateshestvenitsi XIV–XIX vek. Podbor i redaktsia Svetla Gyurova. Sofia, 1982.]

Публикации

Вачев, Х. 2012а – Хитко Вачев. Един храм, един некропол, две религиозни общности. Велико Търново. [Hitko Vachev. Edin hram, edin nekropol, dve religiozni obshtnosti. Veliko Tarnovo.]

Вачев, Х. 2012б – Хитко Вачев. Резиденции, църкви и манастири в Търновската митрополия през XV–XVIII век. Велико Търново. [Hitko Vachev. Rezidentsii, tsarkvi i manastiri v Tarnovskata mitropoliya prez XV–XVIII vek. Veliko Tarnovo.]

Вечева, Е. 1982 – Екатерина Вечева. Търговията на Дубровник с българските земи (XVI–XVIII в.). София. [Ekaterina Vecheva. Targoviyata na Dubrovnik s balgarskite zemi (XVI–XVIII v.). Sofia.]

Вечева, Е. 1988 – Екатерина Вечева. Българската католическа интелигенция през XVII в. (опит за обща характеристика). – В: 300 години Чипровско въстание. София, 1988, 116–136. [Ekaterina Vecheva. Balgarskata katolicheska inteligentsia prez XVII v. (opit za obshta harakteristika). – V: 300 godini Chiprovsko vastanie. Sofia, 1988, 116–136.]

Димитров, Б. 2009 – Божидар Димитров. Петър Богдан Бакшев. София. [Bozhidar Dimitrov. Petar Bogdan Bakshev. Sofia.]

Милев, Н. 1914 – Н. Милев. Католишката пропаганда в България през XVII в. София. [N. Milev. Katolishkata propaganda v Balgaria prez XVII v. Sofia.]

Сакъзов, И. 1930 – Иван Сакъзов. Стопански връзки между Дубровник и българските земи през XVI и XVII в. София. [Ivan Sakazov. Stopanski vrazki mezhdubrovnik i balgarskite zemi prez XVI i XVII v. Sofia.]

Списаревска, Й. 1975 – Йоанна Списаревска. Правата на дубровничаните в българските земи под османско владичество (XV–XVI в.). – Исторически преглед, 4, 1975, 31–58. [Yoanna Spisarevska. Pravata na dubrovnichanite v balgarskite zemi pod osmansko vladichestvo (XV–XVI v.). – Istoricheski pregled, 4, 1975, 31–58.]

Тодорова, О. 1997 – Олга Тодорова. Православната църква и българите XV–XVIII век. София. [Olga Todorova. Pravoslavnata tsarkva i balgarite XV–XVIII vek. Sofia.]